

Dagna Czerwonka

Kolegium Jagiellońskie – Toruńska Szkoła Wyższa, Toruń

Szkoła jako środowisko rozwoju zdolności i uzdolnień uczniów – w stronę pedagogiki twórczości

Słowa kluczowe: szkoła, twórczość, potencjał, edukacja

Abstrakt

Dynamiczny rozwój naszej rzeczywistości a także ciągłe zmiany społeczne, polityczne i gospodarcze sprawiają, że należy dokonać zmiany w myśleniu o celach i zadaniach edukacji. Wielu pedagogów uważa, że jednym z najważniejszych wyzwań szkoły jest przygotowanie młodych ludzi do aktywnego, twórczego uczestnictwa w cywilizacji. Wobec powyższego, nasuwa się wiele pytań: czy szkoła stymuluje zdolności twórcze uczniów? Jakie bariery stoją na przeszkodzie wspierania aktywności twórczej w środowisku szkolnym? Z tymi pytaniami autorka spróbuje się zmagać w niniejszym artykule.

Wprowadzenie

Otoczająca nas rzeczywistość charakteryzuje się nieustającym, dynamicznym postępem. W związku z tym istnieje realne zapotrzebowanie na ludzi otwartych, kreatywnych i twórczych.

W wyniku tych dokonujących się zmian, współczesna szkoła powinna skoncentrować uwagę na przystosowanie jednostki do stale zmieniającego się świata. Chcąc wychować do nowych ról społecznych czy zawodowych powinna tworzyć warunki dla wszechstronnego rozwoju ucznia a także promować ten rozwój.

Dokonując analizy koncepcji zdolności i twórczości, można zauważyć, że we wszystkich akcentuje się wyjątkową rolę wpływu środowiska społecznego, także środowiska szkolnego na rozwój jednostki. Z tego też względu szkoła stanowi bardzo ważny „kontekst” rozwojowy dzieci i młodzieży, a co za tym idzie przed

całym systemem edukacji stoi niezwykle ważne zadanie „przygotowanie człowieka do twórczego uczestnictwa w cywilizacji” (Pilch, 1999, s. 205).

W założeniach programowych tak naprawdę na każdym szczeblu edukacyjnym podkreśla się, że najważniejszym celem jest wspomaganie wszechstronnego rozwoju dziecka, stymulowanie postaw innowacyjnych, a także zdolności twórczych.

Rozwijanie zdolności twórczych to korzyści dla ucznia, gdyż zdobywa szereg umiejętności przydatnych w otaczającej go rzeczywistości, takich np.: samodzielność, aktywność, rozumne korzystanie z różnorodnych źródeł wiedzy, a przede wszystkim kierowanie własnym rozwojem.

Słuszne będzie, zatem stwierdzenie, że od najmłodszych lat należy stwarzać dzieciom sytuacje edukacyjne, które będą zachęcać do kreatywnego tworzenia. Jaką rolę w tym akcie edukacji twórczej powinna peł-

nić szkoła? Co stanie się, gdy zabraknie w środowisku szkolnym inspirujących sytuacji dla uczniów, i ich otaczająca rzeczywistość będzie wyglądała tak:

„...ludzie mają oczy, a nie widzą
ludzie mają uszy, a nie słyszą
ludzie mają nosy, a nie czują
ludzie mają ręce, a nie dotykają
ludzie mają nogi, a nie chodzą
ludzie mają serca, a nie kochają...” (Przybyłek, 2015).

Od jakich czynników zależeć będzie rozwój zdolności dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym, a które spowodują uspienie ich naturalnego instynktu tworzenia? Czy obecny system nauczania rozwija talenty uczniów – na te pytania spróbuję odpowiedzieć.

Ograniczenia czy potencjał środowiska szkolnego?

Szkoła, jako środowisko stymulowania, wspierania i pomocy dla rozwoju dzieci i młodzieży od dawna stanowi źródło zainteresowań pedagogiki. Jej rola i funkcje, jakie powinna i jakie spełnia, często wpisują się w nurt pedagogiki krytycznej, która ukazuje jej mankamenty.

Środowisko szkolne staje się coraz częściej obiektem krytyki, bowiem nie spełnia oczekiwań współczesności, nie są realizowane zadania, cele, jakie przed ludźmi stawia przyszłość. Często słyszymy opinie, że szkoła zabija kreatywność.

Według D. Klus-Stańskiej: „szkoła w obecnej postaci jest całkowicie niewydolna i nieadekwatna wobec zmian systemowych współczesnego świata i polskiej rzeczywistości rynkowej, społecznej i kulturowej. Zamknięta w inercyjne replikowanej pseudorealności programów nauczania, wąsko rozumianych zadań dydaktycznych, eksponowanie uczenia się jako opanowanie treści podręcznika (...) szkoła staje się skansenem kulturowym, nie tylko zapewniającym nabywanie kompetencji do radzenia sobie we współczesności, ale wręcz pielęgnującym kompetencje bezużyteczne, autodestrukcyjne wobec jednostki i społeczeństwa” (Klus-Stańska, 2008, s. 26).

Dokonując analizy nad barierogennym wpływem szkoły na rozwój zdolności twórczych, warto przytoczyć słowa A. Tokarza, który uważa, że wiele czynników, utrudniających rozwój twórczy ucznia, stanowi konsekwencję samej natury szkoły, bo jak pisze „(...) natura szkoły, jako instytucji, jest źródłem systemowych ograniczeń w realizowaniu postulatów »stymulowania ak-

tywności w szkole«” (Tokarz, 2005, s. 200).

W literaturze naukowej możemy spotkać się z wieloma klasyfikacjami przeszkód, które utrudniają lub zakłócają rozwój młodego człowieka w szkole. W. Dobrołowicz wyróżnia inhibitory twórczości na:

1. Bariery wewnętrzne (psychiczne) – które dzieli na:
 - percepcyjne – tępota zmysłowa,
 - umysłowe – sztywność myślenia,
 - emocjonalno-motywacyjne – lęk przed ośmieszeniem.
2. Bariery zewnętrzne (społeczne i kulturowe) – charakteryzuje konformizm, brak tolerancji na innowacyjne pomysły, przesadna rywalizacja (Dobrołowicz, 2003).

Według K.J. Szmidta, w środowisku szkolnym można wyróżnić następujące bariery, które znacznie utrudniają rozwijanie predyspozycji twórczych wśród wychowanków:

- **Bariery immamentne** – związane są z celami i zadaniami stawianymi szkole a także cechami szkoły jako instytucji. Według Szmidta (2007), w szkole odwołujemy się do modelu człowieka oświeconego – człowiek oświecony to bardziej bierny odbiorca niż aktywny sprawca. W procesie kształcenia człowieka oświeconego nie ma miejsca na podmiotowe traktowanie ucznia.

Zdaniem J. Kozieleckiego „konceptcja człowieka oświeconego staje się szczególnie nieprzydatna w środowisku zmiennym, ruchomym i dynamicznym, w którym przystosowanie i rozwój polega nie na stosowaniu nowej gotowej wiedzy, ale na rozwiązywaniu problemów materialnych, społecznych i osobistych” (Kozielecki, 1996, s. 36).

Barierą immanentną jest również sama struktura i organizacja szkoły, która dotyczy takich aspektów, jak: nieprofesjonalne zarządzanie szkołą, zła organizacja czasu na lekcjach, niesprzyjający klimat szkoły. Nie bez znaczenia jest presja czasu, która szkole ma służyć w tzw. „lepszej organizacji pracy”, a przede wszystkim służyć realizacji treści, które należy uczniowi przekazać w określonym czasie.

- **Bariery związane z treściami oraz metodami nauczania i wychowania** – niestety wiedza szkolna ma charakter jałowy, ponieważ nadal triumfuje encyklopedyzm treści nauczania. Zasadniczą wadą funkcjonowania programów nauczania, stanowiącą niezaprzeczalną barierę dla rozwoju twórczości ucznia, jest konwergencyjny charakter zadań (Dobrołowicz, 1993).

Według danych, przytaczanych przez B. Lucasa, do najczęstszych rodzajów aktywności ucznia podczas zajęć szkolnych, wyróżnianych przez nich samych, jest np.:

- kopiowanie materiału z tablicy 56%;
- słuchanie wypowiedzi nauczyciela 37%;
- udział w klasowej dyskusji 37% (Lucas, 2001, s. 38).

W szkole takiej nie ma miejsca na stymulację myślenia pytajnego, wyobraźni i intuicji. Niestety w szkole tradycyjnej nauczyciele nie rozwijają umiejętności stawiania i formułowania pytań, natomiast zwracają ku podaniu gotowej wiedzy, a nie na nauczaniu poszukiwania i zdobywania informacji.

Kolejnym istotnym czynnikiem, który stanowi istotną barierę w rozwijaniu twórczości, jest tradycyjny system oceniania, a dokładnie – nadawanie ocenie funkcji karzącej i nagradzającej; tym samym ocena szkolna stanowi często jedno z najistotniejszych źródeł uczniowskiego poczucia lęku i niesprawiedliwości (Kozłowski, 2004).

- **Barierę podmiotową związaną z osobami nauczyciela i ucznia** – J.W. Eby i J.F. Smutny uważają, że „najbardziej inspirują dzieci nauczyciele, którzy je kochają, i którzy sami uczą się z entuzjazmem” (Eby, Smutny, 1998, s. 56).

To właśnie E. Nęcka (2001) postawy i zachowania nauczyciela uważa za najważniejsze zasoby szkoły, jako miejsca twórczego rozwoju potencjału ucznia. Brak profesjonalnej wiedzy nauczycieli o twórczości jest istotną barierą aktywności twórczej.

- **Warunki materialne środowiska szkolnego** – przeszkodą, dotyczącą nadal polskie szkoły, jest brak nowoczesnego sprzętu, nowoczesnych technologii, z których mogłyby korzystać zarówno uczeń, jak i nauczyciel.

Reasumując dotychczasowe rozważania na temat źródeł szkolnych barier, które stanowią przeszkodę w rozwoju ekspresji ucznia, można zdecydowanie powiedzieć, że wynikają one z samej organizacji szkoły jako instytucji. Zagadnienie, dotyczące szkolnych barier twórczości, jest bardzo złożone i stanowi szeroki temat rozważań naukowych. Autorka zaprezentowała najczęściej formułowane przez środowisko naukowe zarzuty stawiane szkole, które dotyczą inhibitorów twórczości (Tokarz, 1991; Szmidt, 2001).

Każda krytyka, również ta, która dotyczy różnych aspektów funkcjonowania szkoły, ma znaczenie pozytywne, gdyż motywuje do podjęcia działań w kierunku tworzenia nowych teorii. Pozwala formułować prak-

tyczne wskazówki dla nauczycieli w celu efektywniejszej pracy z dziećmi, a także sprzyja w podjęciu działań na rzecz likwidowania barier lub minimalizowania ich w procesie stymulowania twórczości.

Niewątpliwie w środowisku szkolnym można odnaleźć wiele czynników, które wpływają pozytywnie na rozwój zdolności ucznia, a będą to: wykorzystanie metod angażujących zarówno myślenie konwergencyjne, jak i dywergencyjne, pozytywne oczekiwania co do osiągnięć dziecka, poszanowanie godności ucznia, poczucie bezpieczeństwa i zaufania, stwarzanie sytuacji zdrowej rywalizacji, indywidualizacja kształcenia i wiele innych (Dyrda, 2012, s. 172).

W literaturze przedmiotu spotkamy różnorodne koncepcje wspierania rozwoju twórczości ucznia w szkole. Jednym z najbardziej popularnym spisem wskazówek dla nauczycieli, pedagogów, wspierających twórczość ucznia, jest spis zadań P.E. Torrance. Do głównych zasad stymulowania twórczości w szkole P.E. Torrance (1995, s. 25–43) wymienia:

1. doceniaj twórcze myślenie,
2. rozwijaj wrażliwość uczniów do środowiska,
3. skłaniaj do manipulowania ideami, obiektami,
4. ucz sposobów systematycznego sprawdzania, testowania własnych pomysłów,
5. rozwijaj tolerancję wobec nowych idei,
6. unikaj narzucania sztywnych schematów poznawczych,
7. stwarzaj w klasie twórczą atmosferę,
8. wykształć w uczniu szacunek do własnej twórczości
9. ucz jak unikać niepotrzebnej, negatywnej kary (oceny) ze strony rówieśników,
10. dostarczaj wiedzy o procesie twórczym,
11. rozwiewaj twogę przed arcydziełem,
12. wspieraj i doceniaj uczenie się inicjowane przez samych uczniów,
13. staraj się zaskakiwać swoich uczniów,
14. zaciekawiaj i stymuluj poznawczo,
15. stwarzaj potrzebę twórczego myślenia,
16. twórz jak najlepsze warunki dla wysokiej aktywności, ale również okresów spokoju,
17. troszcz się o dostępność środków, potrzebnych do realizacji pomysłów,
18. wspieraj i ucz nawyku doprowadzania pracy do końca,
19. ucz formułowania konstruktywnej krytyki,
20. wspieraj nabywanie wiedzy z różnych dziedzin,
21. bądź pełnym zaangażowaniem nauczycielem.

Bardzo interesujący indeks zasad wspierania twórczości w szkole wypracowała T.M. Amabile (1989,

s. 132–133). Nazwała je „ogólną filozofią nauczania”. Mają one charakter ogólny i podstawowy. Znalazły się w niej następujące postulaty:

- Uczenie jest bardzo ważne i powinno sprawiać przyjemność.
- Indywidualność dziecka zasługuje na szacunek i miłość.
- Dzieci powinny czuć komfort i stymulację w klasie.
- Nacisk i presja nie powinny być obecne w klasie szkolnej.
- Uczniowie powinni mieć poczucie własności i dumy w klasie. Powinni być zaangażowani w urządzenie klasy i dbanie o nią. Nauczyciel powinien podkreślać, że klasa jest wspólną własnością, o którą wszyscy powinni dbać i do której wszyscy mają takie samo prawo.
- Nauczyciel nie jest policjantem, powinien być źródłem wiedzy i zawsze służyć pomocą.
- Dzieci powinny czuć szacunek do nauczyciela, ale również czuć się dobrze w jego towarzystwie.
- Nauczyciel jest mądry, ale nie idealny, perfekcyjny, nieomylny.
- Dzieci powinny mieć możliwość i prawo do otwartej dyskusji nad problemami, dotyczącymi klasy z innymi uczniami i nauczycielem.
- Należy preferować i wspierać współpracę, a nie rywalizację.

W Polsce zasady sprzyjania twórczości w szkole wraz z praktycznymi wskazówkami, pozwalającymi na realizację ich w rzeczywistości edukacyjnej, sformułowała A. Tokarz (2005, s. 213–218), która wyodrębniła:

1. **Zasada różnorodności** – odnosi się do treści przekazywanych w szkole. Istotnym warunkiem realizacji tej zasady jest możliwość dokonywania wyboru z szerokiej oferty.
2. **Zasada odroczonego i wielostronnego wartościowania** – zasada ta zachęca do odłożenia w czasie krytycznej oceny a przede wszystkim do oceny o nie karzącym, ale informacyjnym i wielostronnym charakterze.
3. **Zasada względnej przydatności wiedzy** – zasada bardzo trudna do realizacji w szkole, w której wiedza nadal ma charakter encyklopedyczny.
4. **Zasada respektowania sprzeczności** – w myśl której akceptujemy, tolerujemy różnorodnych cech uczniów, które przejawiane są w relacjach interpersonalnych, zachodzących pomiędzy nauczycielem, a uczniem oraz uczniem i jego rówieśnikami.
5. **Zasada prymatu emocji pozytywnych** – zobowiązuje osoby, wspierając twórczość ucznia, do kre-

owania atmosfery życzliwości i zabawy.

6. **Zasada sprawstwa** – według autorki, to fundamentalna zasada dla wspierania twórczości; ściśle wiąże się z możliwością wyboru treści, formy, metody postępowania w rozwiązywaniu problemu.

Bardzo interesująco przedstawił zasady wspierania twórczego potencjału KJ. Szmidt. Według autora, do istotnych zasad należą:

1. **Zasada facylitacji** – polega na pobudzaniu kreatywności, twórczości poprzez działania, oparte na akceptacji i otwartości.
2. **Zasada kontraktu grupowego** – to nic innego jak ustalenie reguł i zasad na zasadzie kontraktu pomiędzy prowadzącym, a uczestnikami zajęć.
3. **Zasada ludyczności** – budowanie atmosfery serdeczności, otwartości, tolerancji i zabawowego nastroju.
4. **Zasada wzmacniania procesu twórczego** – skupienie uwagi na zaangażowanie w proces twórczy, na poszukiwanie licznych rozwiązań.
5. **Zasada osobistej twórczości prowadzącego** – nauczyciel twórczości to osoba ciekawa świata, otwarta na nowości, tolerancyjna na inność.
6. **Zasada rozwijania autonomicznej motywacji poznawczej** – jej istotą jest rozwijanie ciekawości i zainteresowań poznawczych (Szmidt, 2013, s. 98–114).

Jednym z istotnych czynników, który dobrze wykorzystany może stymulować i rozwijać uczniów, jest ocena. Może ona mieć charakter barierogenny w stymulowaniu rozwoju zdolności, gdy aktywność twórcza ucznia jest oceniana tradycyjnie i nadaje jej się cechy kary. Trafne stają się słowa M.M. Joubert (2001, s. 21), że „krytyczna ocena, w złym momencie, może zabić twórczość”.

Bez wątpienia ocena zajmuje bardzo ważne miejsce w rzeczywistości edukacyjnej. Czy zatem ocena może wspierać aktywność twórczą ucznia?

M. Galewska-Kustra (2012, s. 110) wskazała na następujące cechy oceny, która wspiera twórczą aktywność ucznia:

- kryteria oceny powinny być znane uczniowi i rozumiane przez niego, ze wskazaniem jego udziału w ustalaniu ich,
- charakter informacyjny – ocena powinna przekazywać uczniowi w sposób przyjazny wiedzę o poziomie jego umiejętności; zarówno podkreśla jego postępy, jak i zakres, wymagający rozwinięcia,
- ocena ma charakter opisowej i uzasadnionej informacji zwrotnej,

- dokonywanie oceny twórczości ucznia obejmuje wiele aspektów jego aktywności,
- samoocena, dokonywana przez ucznia, posiada znaczącą rolę w procesie oceny jego twórczości.

Nauczyciel również może stanowić potencjał szkoły w rozwijaniu zdolności i uzdolnień uczniów. Charakteryzując nauczyciela twórczości, można śmiało posłużyć się słowami J. Khatena (2002, s. 20) „(...) ten, który jest zdolny do rozpalenia ognia duchowego i intelektualnego entuzjazmu, kto rozwija w uczniu wiedzę o tym, kim może być w przyszłości”.

Według A. i D. Cropleya, nauczyciel, stymulujący rozwój twórczości uczniów, to taki, który potrafi zachęcić uczniów do samodzielnej nauki, poważnie traktuje każde pytania i sugestie swoich podopiecznych, pomaga radzić sobie z porażką i frustracją, wspiera ich samoocenę, a także kreuje w klasie atmosferę tolerancji dla nieszablonowych projektów i oryginalnych pomysłów (Cropley, 1997).

Według K. Szmidta nauczyciel twórczy to taka osoba, która charakteryzuje się następującymi kompetencjami: posiada zdolności diagnostyczne, potrafi stymulować i podtrzymywać rozwój ucznia zdolnego, a także charakteryzuje się zdolnością do wspierania i pomocy w pokonywaniu barier, a więc:

- twórczy nauczyciel potrafi rozpoznać rodzaj i poziom uzdolnień ucznia. Dokonuje tego wcześniej i trafniej niż inni;
- oznacza to, że jest spostrzegawczy, wrażliwy na ucznia zdolnego – widzi więcej i głębiej niż inni, nawet rodzice;
- zna podstawowe techniki identyfikacji zdolności i umie je stosować.

Nauczyciel wspierający rozwój uczniów to taki, który jest dla nich mentorem. Nie stanowi tylko źródła wiedzy, ale także poszukuje problemów, potrafi uczniom formułować problemy, na które sam nie zna odpowiedzi.

Istotnym czynnikiem w środowisku szkolnym, który pozytywnie wpływa na rozwój podopiecznych, to dobrze przygotowane środowisko materialne. Powinniśmy zwrócić uwagę na bogactwo różnego rodzaju materiałów: począwszy od podstawowych – jak narzędzia malarskie, sprzęt do realizacji działań twórczych, a także możliwość ich samodzielnego wyboru w celu realizacji twórczych idei uczniowskich.

T.M. Amabile opisuje klasę, jako przestrzeń wspierania twórczości ucznia. Mówi o jej stronie wizualnej „klasa powinna być stymulująca wizualnie tak, jak to możliwe (bez powodowania zbytniego rozpraszania

uwagi ucznia). Uczeń powinien mieć sposobność kontaktu w wieloma pracami, materiałami, sytuacjami, w tym produktami własnej pracy. W klasie powinny być pokazywane eseje i rysunki, zagadki i obrazy przynoszone przez samych uczniów. Uczniowie powinni mieć prawa do wybierania prac pokazywanych w klasie, a także ich zmiany”(Amabile, 1989, s. 134–135).

Odpowiadając na pytanie, czy szkoła powinna stymulować rozwój zdolności i uzdolnień dzieci i młodzieży, bez wahania można odpowiedzieć, że tak. Adekwatne staje się porównanie K. Szmidta, że w szkole kreatywność jest potrzebna tak samo jak człowiekowi potrzebny jest tlen do życia.

Mając świadomość, jakie czynniki wpływają destrukcyjne na twórczą aktywność w środowisku szkolnym, możemy starać się takim sytuacjom zapobiegać i naprawiać. Przykładem mogą być inicjatywy europejskie takie, jak np.: Europejski Rok Kreatywności i Innowacji oraz Rok Odkrywania Talentów.

Podsumowanie

T. Giza (2006, s. 181) podkreśla, że ludzie spędzają w szkole późne dzieciństwo. Jest to czas, w którym przebiegają istotne procesy rozwojowe dla danej jednostki. Ze względu na ważność zmian, dokonujących się we wszystkich aspektach funkcjonowania ucznia, można oczekiwać, że w chwili jego przyjscia do szkoły, spotka się doświadczeniami, które przyczynią się do zwiększenia jego możliwości rozwojowych.

Środowisko szkolne powinno sprzyjać kreatywnej postawie ucznia wobec otaczającego świata, życia i kultury.

A. Nalaskowski (1994, s. 75), próbując dać odpowiedź na pytanie: jaka powinna być szkoła twórcza? odpowiada „każda lub żadna”. Autor uważa, że każda placówka, zajmująca się wychowaniem i nauczaniem, „powinna promować zdolności i montować sprężynę, która wyniesie ucznia wyżej w jego własnym rozwoju”.

Reasumując, szkoła powinna organizować przemysłane działania w celu stworzenia jak najlepszych warunków dla wspierania rozwoju zdolności i uzdolnień uczniów. Nauczyciele powinni być inicjatorami procesów twórczych; to od nich w dużym stopniu zależy, czy podjęte przez nich działania dydaktyczne zainspirują dzieci/młodzież do podejmowania działań twórczych.

Współczesny nauczyciel powinien odznaczać się następującymi cechami: posiadanie akademickiego wykształcenia, umiejętność uczenia się „innowacyjnego”,

zdolność do kształtowania tej umiejętności u swoich uczniów, sprawowanie nie tylko funkcji kształceniowej, ale również opiekuńczej.

Może właśnie pedagogika kreatywności – twórczości, jako subdyscyplina naukowa stanie się sposobem wzbogacania pracy nauczycielskiej, bo przecież koncepcja twórczości jako elementu wspomagania rozwoju człowieka została opracowana przez polskich pedagogów, m.in. K. Kornilowicza i H. Radlińską (Kornilowicz, 1979).

Model osoby wykształconej, która wyłania się z najlepszej edukacji, to jednostka wolna, autentyczna, uspołeczniona, twórcza, rozwijająca się. „W pracach pedagogicznych, traktujących o celach kształcenia, a więc o przyszłych pożądanym stanach osobowości wychowanków, wskazuje się także na takie cechy, które mają im umożliwić kreowanie przyszłości” (Minczakowska, 2005, s. 22–30).

Na zakończenie warto podkreślić, że zarówno teoretycy, jak i praktycy proponują różnorodne programy autorskie, mające rozwijać twórcze myślenie uczniów takie, jak:

1. PROGRAM „PORZĄDEK I PRZYGODA”.

LEKCJE TWÓRCZOŚCI

Program „Porządek i przyroda” powstał z inicjatywy K. Szmidta przy współpracy z Wydawnictwami Szkolnymi i Pedagogicznymi. Rozwijanie postawy twórczej to główny cel programu. Autorzy proponują, aby program realizowany był w ciągu dwóch lat nauki szkolnej, a lekcje twórczości odbywały się w grupach 15–20 osobowych. Proponowane ćwiczenia są przeznaczone zarówno dla dzieci wybitnie zdolnych, ale również dla uczniów o przeciętnym poziomie rozwoju (Szmidt, 1997).

Warto podkreślić, że z inicjatywy twórców programu lekcji twórczości w roku 2000 powstało w Krakowie Polskie Stowarzyszenie Kreatywności, Zadaniem tejże organizacji jest wspieranie wszelkich inicjatyw, które związane są z wychowaniem do twórczości, a także kształceniem pedagogów twórczości.

2. TRENING TWÓRCZOŚCI

A. GÓRALSKIEGO

Andrzej Góralski jest jednym z najbardziej zasłużonych pedagogów w dziedzinie dociekań naukowych nad twórczością. W pracach pedagogicznych stworzył koncepcję kształcenia zdolności w szkole mistrzów twórczości. Według tego autora, aby być mistrzem dla wychowanka, nauczyciel powinien spełnić następujące wymagania:

- mistrz powinien przewyższać innych umiejętnością i biegłością w danej dziedzinie twórczości,
- jest wysoko wykwalifikowanym rzemieślnikiem, miłującym to co czyni,
- jest wzorem osobowym, nauczycielem umiejącym dzielić się z innymi swoją wiedzą i umiejętnościami,
- ma w szczególny sposób rozwinięte niektóre właściwości, np. wiarę w siebie i w grupę odniesienia,
- ma wybitne osiągnięcia twórcze (Góralski, 1995).

3. PROGRAM „ODYSEJA UMYŚLU”

„Odyssey of the Mind” jest amerykańskim programem, który istnieje od 1978 roku. Obecnie uczestniczą w nim zespoły z wielu krajów świata; Polska przystąpiła do programu w 1990 roku. Program Odysei Umysłu polega na:

- rozwiązywaniu problemu długoterminowego (humanistycznego lub technicznego), jednego z kilku podanych w danym roku oraz jego opracowaniu,
- przygotowaniu ośmiominutowej prezentacji tego rozwiązania w formie inscenizacji,
- przedstawienie jego w czasie krajowego przeglądu zespołów, pracujących OM (www.odyseja.org).

Oczywiście przedstawione programy i trening twórczości to tylko propozycje autorki. Podsumowując dotychczasowe rozważania dotyczące twórczości, myślę, że program „Odyseja umysłu” daje wiele możliwości dzieciom i młodzieży. Ten międzynarodowy konkurs uczy kreatywnego oraz krytycznego myślenia, a przede wszystkim angażuje grupy uczestników w proces twórczego rozwiązywania problemów rozbieżnych.

Sam twórca „Odysei Umysłu” – *dr Sam Micklus*, twierdzi: „Nie ma czegoś takiego jak zły pomysł; zawsze natomiast istnieje pomysł lepszy” (odyseja.org). To właśnie Odyseusze uczą się marzyć, myśleć, tworzyć i ryzykować, a także rozwijają liczne kompetencje, m.in. językowe, społeczne, informatyczne, naukowe.

Okazuje się, że polscy uczniowie w roku 2018, podczas finałów Światowych Odysei Umysłu w USA, uzyskali najlepsze wyniki. Reprezentacja polska okazała się najsilniejsza ze wszystkich, bijąc dotychczasowy rekord i zdobywając łącznie aż czternaście trofeów:

- cztery złote,
- trzy srebrne,
- pięć brązowych,
- dwie prestiżowe nagrody Ranatra Fusca za wybitną kreatywność.

Aż 23 z 29 drużyn (tj. 80% ogólnej liczby biorących udział) uplasowało się w pierwszych dziesiątkach w swoich kategoriach.

Bibliografia

- Amabile T.M. (1989), *Growing up creative. Nurturing a life time of creativity*, Buffalo–New York: C.E.F. Press.
- Cropley A.J. (1997), *Fostering creativity In the classroom: general principles*, [w:] M.A. Runco (red.), *The creativity research handbook*, vol. 1, Cresskill, New Jersey: Hampton Press.
- Dobrołowicz W. (1993), *Psychika i bariery*, Warszawa: WSIP.
- Dobrołowicz W. (2003), *Antykretywność – bariery psychiczne i psychospołeczne*, [w:] E. Dombrowska, A. Niedźwiedzka (red.), *Twórczość – wyzwanie XXI wieku*, Kraków: „Impuls”.
- Dyrda B. (2012), *Edukacyjne wspieranie rozwoju uczniów zdolnych*, Warszawa: ŻAK.
- Eby J.W., Smutny F. (1998), *Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży*, Warszawa: WSIP.
- Galewska-Kustra M. (2012), *Szkoła wspierająca twórczość uczniów. Teoria i przykład praktyki*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Giza T. (2006), *Socjopedagogiczne uwarunkowania procesów identyfikowania oraz rozwoju zdolności uczniów w szkole*, Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej.
- Góralski A. (1995), *Reguły treningu twórczości*, Warszawa: Wydawnictwo „Scholar”.
- Joubert M.M. (2001), *The art. Of creative teaching: NACCCE and Beyond*, [w:] A. Craft, B. Jeffrey, M. Leibling (red.), *Creativity in education*, London–New York: Continuum.
- Karolak W. (1998), *Zabawa jako sztuka*, Warszawa: Wydawnictwo CODN.
- Khatena J. (2000), *Enhancing creativity of gifted children. A guide for Parents and teachers*, New Jersey: Hampton Press, Cresskill.
- Klus-Stańska D. (2008), *Dokąd zmierza polska szkoła?*, Warszawa: Żak.
- Korniłowicz K. (1976), *Pomoc w tworzeniu jako zadanie pracy kulturalnej*, [w:] *Pomoc społeczno-kulturalna dla młodzieży pracującej i dorosłych. Wybór pism*, O. Czerniawska (red.), Wrocław: H. Radlińska, *Oświata i kultura wsi polskiej*, Warszawa.
- Kozielecki J. (1996), *Człowiek oświecony czy innowacyjny*, [w:] J. Kozielecki, *Człowiek wielowymiarowy*, Warszawa: Żak.
- Kozielecki J. (2004), *Twórcze dziecko w szkole – możliwości rozwoju*, Warszawa: IBE.
- Kozłowski W. (2009), *Jak nagradzać twórczość?*, [w:] K.J. Szmidt, W. Ligęza (red.), *Twórczość dzieci i młodzieży. Stymulowanie – badanie – wsparcie*, Kraków: Ośrodek Twórczej Edukacji KAN-GUR.
- Lucas B. (2001), *Creative teaching, teaching creativity and creative learning*, [w:] A. Craft, B. Jeffrey, M. Leibling (red.), *Creativity in education*, London–New York: Continuum.
- Nalaskowski A. (1994), *Przeciwko edukacji sentymentalnej*, Kraków: IMPULS.
- Pilch T. (1999), *Spory o szkołę*, Warszawa: Wyd. Akademickie ŻAK.
- Przybyłek O. (2015), *Poczuj dotyk*, [w:] <http://twojpsycholog.info.pl/poczuj-dotyk/> - 29.06.2015/
- Szmidt K.J. (2001), *Twórczość i pomoc w tworzeniu w perspektywie pedagogiki społecznej*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Szmidt K.J. (2003), *Dydaktyka twórczości. Koncepcje, problemy, rozwiązania*, Kraków: „Impuls”.
- Szmidt K.J. (2007), *Pedagogika twórczości*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Torrance E.P. (1995), *School experiences and creativity*, [w:] E.P. Torrance (red.), *Why Ely? A philosophy of creativity*, Norwood, New Jersey: Ablex publishing Corporation.
- Nęcka E. (2001), *Psychologia twórczości*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Tokarz A. (1991), *Stymulatory i inhibitory aktywności twórczej*, Kraków: SAWW.
- Tokarz A. (2005), *Dynamika procesu twórczego*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

School as an environment for the development of students' abilities and talents – towards the pedagogy of creativity

Key words: school, the ability of inhibitors of creativity, potential

Abstract

The dynamic development of our reality as well as continuous social, political and economic make the changes to be made in thinking about any purpose and tasks of education. Many educators believe that one of the major challenges of the school is to prepare young people to be active, creative participation in the civilization. Therefore, raises many questions: whether the school stimulates the creative abilities of students?, What barriers stand in the way of promotion of creative activity in the school environment? With these questions the author to try to deal in this article.